

ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Л.І. Сопільник

д-р техн. наук, професор
Львівський університет бізнесу та права

В статті дано функціональну характеристику загальнодержавної системи забезпечення безпеки дорожнього руху.

Ключові слова: функція контролю та нагляду, безпека дорожнього руху, заходи, контроль.

В статье дана функциональная характеристика общегосударственной системы обеспечения безопасности дорожного движения.

Ключевые слова: функция контроля и присмотра, безопасность дорожного движения, мероприятия, контроль.

Functional description of the national system of providing of safety of travelling motion is given in the article.

Key words: function of control and supervision, safety of travelling motion, measures, control.

Вступ. В умовах прискореної автомобілізації особливо гостро в Україні стоїть проблема забезпечення безпеки дорожнього руху та поглиблення інтеграції в транспортну мережу Європейського співтовариства. На сьогоднішній день Україні ще не вдалося вийти на рівень безпеки дорожнього руху, який відповідав би міжнародним стандартам. У нас дотепер зберігається один з найвищих показників смертності населення в ДТП. Зараз в Україні налічується близько 8,6 млн. транспортних засобів, тобто на тисячу громадян України припадає понад 200 автомобілів [1]. Із зростанням цього показника збільшується й кількість людей, які гинуть у дорожньо-транспортних пригодах. Нині внаслідок ДТП гинуть щорічно близько 5 тис. чоловік і одержують травми різного ступеня тяжкості понад 37 тис.

Стан автомобільних доріг – це також актуальне питання нашої країни. Сьогодні в Україні створено достатню у кількісному відношенні мережу автомобільних доріг, однак якість цієї мережі потребує покращення. Протяжність сучасної мережі доріг України становить 172 378 кілометрів, в тому числі 164 097 – з твердим покриттям. Серед них 31 тис. км державного значення (магістральні, регіональні та територіальні), якими здійснюється близько 80 % перевезень, та 141 тис. км доріг місцевого значення. Але, на жаль, кожний восьмий кілометр має вибоїни на проїзній частині, 37 тис. км не мають розмітки, на 1230 км не встановлено потрібних огорожень, на 4 тис. км не була забезпечена нормативна видимість, відсутні 53 тис. дорожніх знаків.

Постановка проблеми. Державна система організації та забезпечення безпеки дорожнього руху завдяки її об'єктивним властивостям є системним утворенням і відноситься до класу соціальних систем надзвичайно великої складності.

Тому, існує потреба у розгляді структурного та функціонального аспекту системного підходу, оскільки саме ці аспекти розкривають основні сторони побудови та функціонування (діяльності) будь-якої соціальної системи. Вони охоплюють найсуттєвіші сторони системи забезпечення безпеки дорожнього руху і потребують постійного практичного вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Функція визначає структуру і зміст системи, розподіл повноважень та відповідальності будь-якого органу управління системою, будь-якого працівника цього органу вони є відображенням реальності системи. Функція сама по собі не існує, вона

проявляється в процесі певної ціленаправленої діяльності”. Таким чином, функції системи забезпечення безпеки дорожнього руху за своїм змістом – це її потенційні характеристики, і можливі напрямки діяльності, які необхідні для вирішення поставлених завдань.

Функції – це сукупність способів, методів, прийомів та дій, за допомогою яких виконуються завдання і досягаються цілі забезпечення безпеки дорожнього руху.

Вони класифікуються на: а) загальні; б) спеціальні; в) допоміжні.

Усі ці групи функцій та взаємопов’язані. Стосовно конкретних функцій суб’єктів забезпечення безпеки дорожнього руху, важливо враховувати, що найчастіше вони безпосередньо пов’язані з державно-владними повноваженнями, а відповідно, і з необхідністю їх юридичного оформлення. Тому слід підкреслити органічний зв’язок управлінських функцій та державно-владних повноважень (прав та обов’язків), виражених у компетенції органів управління з організації та забезпечення безпеки дорожнього руху.

Кожна з функцій, покладених на орган забезпечення безпеки дорожнього руху, конкретизується у функціях його структурних підрозділів, а функції структурних підрозділів розподіляються у формі функціональних обов’язків кожного окремого працівника органу забезпечення безпеки дорожнього руху, які він виконує постійно. Таким чином, функції органів забезпечення безпеки дорожнього руху реалізуються в повсякденній діяльності органу в цілому, окремих його підрозділів і працівників при виконанні поставлених перед ними завдань.

Таким чином, можна сказати, що функції органів управління забезпеченням безпеки дорожнього руху – це ті види завдань, що на них покладені. Сукупність функцій системи забезпечення безпеки дорожнього руху становить її функціональну структуру. Функції системи забезпечення безпеки дорожнього руху можна поділити, як вже зазначалося, на три групи: а) загальні – організація дорожнього руху, нагляд та контроль за дорожнім рухом, нагляд за технічним станом транспортних засобів; б) спеціальні, або забезпечувальні – виховання учасників дорожнього руху і пропаганда безпечної поведінки на дорогах з боку учасників руху, медичне забезпечення дорожнього руху, фінансування; в) додаткові – сертифікація і ліцензування деяких видів діяльності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Загальні функції впливають на певні процеси, що відбуваються у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Ці функції є основними і відносяться до діяльності головних суб’єктів забезпечення безпеки дорожнього руху, але враховується вплив їх діяльності і на різні компоненти дорожнього руху – людину, транспортний засіб, дороги. Розглянемо більш детально функції організації дорожнього руху, нагляду та контролю за дорожнім рухом, а також функцію нагляду за технічним станом транспортних засобів, які безперечно, впливають на стан безпеки дорожнього руху.

Організація дорожнього руху – це комплекс інженерно-технічних і організаційних заходів, які направлені на максимальне використання транспортними потоками можливостей, що надаються станом і параметрами дороги. Саме процес організації дорожнього руху повинен забезпечити Україну “європейськими” дорогами.

Діяльність з організації дорожнього руху становить складну динамічну систему, яка поєднує суспільні, людські та технічні фактори. Здійснюється вона на різних рівнях – від загальнодержавного та відомчого в масштабах держави до оперативних-інженерних служб дорожнього руху. Полягає у створенні розвинутої вулично-шляхової мережі, плануванні напрямків транспортних потоків, виробництві технічних засобів регулювання дорожнього руху, дослідженні стану доріг, інтенсивності дорожнього руху, ліквідації умов, які створюють небезпеку для учасників дорожнього руху, впровадженні та утриманні технічних засобів регулювання дорожнього руху, прогнозуванні розвитку дорожнього руху та заходів щодо забезпечення його безпеки. Діяльність з організації дорожнього руху складається із складових частин, які можна сформувати в окремі блоки.

1. Підставою для розробки заходів з організації дорожнього руху є інформація про стан існуючої організації та дані про інтенсивність, склад транспортних та пішохідних потоків, інша інформація про дорожній рух. Таку інформацію збирає організація, на яку покладено завдання розробки комплексу заходів по вдосконаленню організації руху. До таких органів

відносяться Служба автомобільних доріг в областях (п. 2.2 Положення про Службу автомобільних доріг областей: затверджено наказом Державної служби автомобільних доріг від 15 березня 2002 р. №113) [11], автотранспортні управління областей (п.4 Положення про автотранспортні управління Міністерства транспорту: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 4 грудня 1998р. № 1913) [7], дорожньо-експлуатаційні підприємства обласних та районних управлінь дорожнім рухом (п. 2 Статуту дочірніх підприємств “Облавтодор” відкритого акціонерного товариства “Відкритого акціонерного товариства ”Автомобільні дороги України”: затверджено наказом Державної служби автомобільних доріг від 9 квітня 2002 р. № 156), служби організації дорожнього руху комунально-житлових господарств міста та області (п.6 Положення про спеціалізовані служби організації дорожнього руху: затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства транспорту, Державного комітету України по житлово-комунальному господарству від 31 грудня 1993 р. № 29) [8], служби безпеки дорожнього руху в міністерствах, підприємствах, установах та організаціях (Положення про служби безпеки дорожнього руху міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, їх об’єднань, установ та організацій: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 1994 р. № 227).

2. Діяльність по виявленню місць концентрації ДТП на дорогах, місць з обмеженою пропускнуою здатністю, територій, де спостерігається затримка транспортних та пішохідних потоків, базується на даних статистики ДТП, звітах ДАІ про порушення Правил дорожнього руху, оцінки пропускнуої здатності окремих елементів дороги, результатах вивчення умов руху. Діяльність по виявленню небезпечних місць повинні систематично виконувати підрозділи ДАІ, що обслуговують певну міську територію або дорогу (п. 4.32. Положення про державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ: затверджено постановою Кабінету Міністрів від 14 квітня 1997 р. № 341. Вивчення “слабких” місць і оцінку пропускнуої здатності можуть проводити і служби організації дорожнього руху дорожньо-експлуатаційних підприємств Міністерства транспорту України і служби організації дорожнього руху комунально-житлових господарств міста та області (Р.4 Положення про спеціалізовані служби організації дорожнього руху) [8].

3. На підставі інформації про стан дороги, даних про ДТП і місця їх концентрації, небезпечних місць дороги розробляються проекти організації дорожнього руху. Залежно від поставленого завдання проект розробляється для локальної ділянки (перехрестя, ділянка вулиці) або міста (міського району), автомобільної дороги або магістралі. Виконавцем при розробці проекту може бути тільки спеціалізована проектна організація. Завдання на проектування повинно розроблятися Службою автомобільних доріг області (Р.2.2 Положення про Службу автомобільних доріг) [6] або місцевими органами самоврядування за участю служб організації дорожнього руху дорожньо-експлуатаційних підприємств Міністерства транспорту України і служб організації дорожнього руху комунально-житлових господарств міста та області, підрозділів по встановленню, експлуатації та впровадженню технічних засобів і автоматизованих систем керування дорожнім рухом (Р.4 Положення про спеціалізовані служби організації дорожнього руху) і обов’язково погодження цього проекту органами ДАІ (п. 4.33 Положення про ДАІ) та відділом транспорту місцевої державної адміністрації (ст. 44 п.11 Закону України “Про місцеве самоврядування”).

4. Безпосередня участь у реалізації розроблених заходів з удосконалення організації дорожнього руху здійснюється через нагляд організації, що запропонувала заходи і дає можливість коректувати при необхідності проектні рішення і одночасно перевіряти їх на практиці.

Розробка і реалізація заходів з організації руху передбачає наявність необхідних правил, що регламентують поведінку всіх учасників дорожнього руху. Тому Правила дорожнього руху України прийнято вважати основою організації дорожнього руху. Дорожні знаки, розмітка, світлофорна сигналізація є додатковими і важливими інструментами, за допомогою яких здійснюється оптимальна організація руху.

Розробляють і реалізують заходи з організації дорожнього руху місцеві державні адміністрації (наглядаючи за процесом і виділяючи кошти), Служби автомобільних доріг області (наглядаючи та замовляючи підрядників на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання автомобільних доріг), обласні та районні управління автомобільних доріг, дорожньо-експлуатаційні підприємства (здійснюючи ремонт, будівництво, утримання та реконструкцію доріг), обласні автотранспортні управління (наглядаючи за порядком функціонування автомобільного транспорту), підрозділи по встановленню, експлуатації та впровадженню технічних засобів і автоматизованих систем керування дорожнім рухом (доглядаючи за технічними засобами та системами керування дорожнім рухом), служби організації дорожнього руху комунально-житлових господарств міста та області (вносять оперативні зміни в організацію дорожнього руху при виникненні загрози його безпеці), підрозділи ДАІ (служба організації дорожнього руху веде нагляд за дотриманням нормативів та стандартів з будівництва, реконструкції, утримання та ремонту доріг).

5. Оперативні зміни організації дорожнього руху необхідні для проведення масових заходів (спортивних змагань, мітингів і т. д.), а також у випадках виникнення на окремих ділянках дороги перешкод до руху, у місцях ДТП, при проведенні аварійно-пошукових робіт. Так, місця проведення масових заходів проробляються і узгоджуються із зацікавленими організаціями саме службами організації дорожнього руху. На підставі вивчення руху повинні бути встановлені місця можливого виникнення перешкод і прораховані схеми руху, які передбачають установку тимчасових дорожніх знаків, світлофорів тощо. Реалізацію оперативних змін організації дорожнього руху покладено на ДАІ (п. 5.4 Положення про ДАІ) [4].

Таким чином, розглянувши функцію організації дорожнього руху та органи, на які вона покладена, можна сказати, що сьогодні саме підрозділи ДАІ не в змозі охопити весь досить широкий перелік питань, пов'язаних з організацією дорожнього руху (регулювання руху транспортних засобів та пішоходів, контроль за станом доріг, облік та аналіз ДТП, розробка рекомендацій по зменшенню кількості ДТП і покращенню дорожніх умов, узгодження проектів та маршрутів автомобільного транспорту тощо). Враховуючи обтяжливий характер проблем організації руху для ДАІ, особливо в містах, необхідно посилення цього виду діяльності в межах дорожньо-експлуатаційних підприємств і житлово-комунальних господарств, у веденні яких знаходиться вулично-дорожня мережа. У багатьох країнах з високим рівнем автомобілізації в міських службах створені підрозділи, що займаються транспортними проблемами і перш за все організацією дорожнього руху.

Контроль та нагляд у сфері дорожнього руху спрямовані на забезпечення дотримання вимог законодавства України про дорожній рух. Цю функцію виконує більша частина суб'єктів забезпечення безпеки дорожнього руху. Нагляд за дорожнім рухом транспорту та пішоходів здійснюється через безпосередній контроль за дотриманням усіма учасниками дорожнього руху Правил дорожнього руху. Контроль та нагляд може здійснюватися у двох напрямках: нагляд, що виконується безпосередньо у процесі руху, і нагляд, що впливає на якість компонентів, які складають дорожній рух, а саме: контроль за дотриманням правил, стандартів і норм організаціями, що експлуатують дороги і транспортні засоби, є власниками доріг тощо.

Контроль, що здійснюється у процесі руху, покладено в обов'язок працівників ДАІ – дорожньо-патрульної служби. Вона забезпечує швидке і безперешкодне переміщення транспортних засобів і пішоходів по вулицях і дорогах, надають допомогу учасникам дорожнього руху; припиняють і попереджують порушення правил дорожнього руху. Крім того, ДАІ має право давати громадянам, посадовим особам обов'язкові для виконання накази про усунення порушень правил, норм та стандартів, які забезпечують безпеку дорожнього руху. Основними методами здійснення нагляду за безпекою дорожнього руху з боку ДАІ є: нагляд за рухом, попередження учасників дорожнього руху від порушень правил, регулювання руху, припинення правопорушень на транспорті (п. 4 Положення про ДАІ). [4]

Контроль за станом дорожніх умов здійснюють як ДАІ, так і Служби автомобільних доріг через комісійне приймання виконаних робіт з будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних доріг згідно з встановленими нормативами (Р.2 Положення про

Службу автомобільних доріг). Контроль за правилами перевезень пасажирів здійснюють також і автотранспортні управління через перевірку дотримання вимог законодавства щодо безпеки транспортного процесу (п. 4 Положення про автотранспортні управління Міністерства транспорту).

Контроль за виконанням у військах нормативно-правових актів з безпеки дорожнього руху, контроль за дотриманням правил, норм та стандартів з безпеки руху водіями військових транспортних засобів, а також регулювання дорожнього руху на автомобільних дорогах і вулицях під час проходження колон військових транспортних засобів покладено на військову інспекцію безпеки дорожнього руху (п.2.1 Положення про органи безпеки дорожнього руху Міністерства оборони України: затверджено наказом Міністра оборони від 22 листопада 1999 р. № 804). [13]

Контроль здійснюють і місцеві державні адміністрації через відділ управління транспорту і зв'язку, який наглядає за дотриманням законодавства про дорожній рух на території регіону всіма підприємствами, установами та організаціями (ст. 5 Закону України "Про дорожній рух"). [14]

Висновки. розглянувши функцію контролю та нагляду за дорожнім рухом, можна стверджувати, що досягти потрібного виконання правових норм у процесі руху можна тільки, посилюючи контроль за діяльністю всіх органів забезпечення дорожнього руху і учасників дорожнього руху з обов'язковим встановленням рівня відповідальності кожного за свої дії.

Література

1. Про правила дорожнього руху. Постанова Кабінету Міністрів України № 1306 від 10.10.2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – Ст. 1852.
2. Про міліцію. Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
3. Про утворення Державного департаменту автомобільного транспорту: Постанова Кабінету міністрів України № 586 від 30 березня 2000 р. // Урядовий кур'єр. – 2000. – 3 квітня.
4. Про Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 341 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 16. – Ст. 52.
5. Про схвалення Державної програми забезпечення безпеки руху на автомобільних дорогах, вулицях міст, інших населених пунктів і залізничних переїздах на 2003-2007 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 січня 2003 року № 56 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 5. – Ст. 191.
6. Положення про Службу автомобільних доріг областей: затверджено наказом Державної служби автомобільних доріг від 15 березня 2002 р. № 113.
7. Положення про автотранспортні управління Міністерства транспорту: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 4 грудня 1998 р. № 1913.
8. Положення про спеціалізовані служби організації дорожнього руху: затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства транспорту, Державного комітету України по житлово-комунальному господарству від 31 грудня 1993 р. № 29.
9. Положення про служби безпеки дорожнього руху міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, їх об'єднань, установ та організацій: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 1994 р. № 227.
10. Закону України "Про місцеве самоврядування".
11. Положення про Службу автомобільних доріг.
12. Положення про автотранспортні управління Міністерства транспорту.
13. Положення про органи безпеки дорожнього руху Міністерства оборони України: затверджено наказом Міністра оборони від 22 листопада 1999 р. № 804.
14. Закону України "Про дорожній рух".